

УДК 37.018.3. 47.7. (09) «1919/1938»
DOI: 10.24144/2524-0609.2019.45.238-242

Черепаня Марія Тарасівна

Асистент

кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

Мукачівський державний університет

м.Мукачево, Україна

mariia.cherepania@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-2333-5140>

ЗАКЛАДИ ІНТЕРНАТНОГО ТИПУ ЗАКАРПАТТЯ В КОНТЕКСТІ ЗАКОНІВ ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Анотація. Актуальність проблеми полягає в тому, що в умовах глобалізації сучасної освіти великого значення набуває вивчення та ретроспективний аналіз педагогічних процесів та явищ (у тому числі й становлення та розвитку закладів інтернатного типу) з урахуванням конкретно-історичних умов розвитку суспільства та етнокультурних особливостей регіону, що досліджується, зокрема, Закарпаття, яке впродовж ХХ ст. входило до складу ряду держав, що зумовило його полікультурність, а також синтез різноманітних підходів у забезпеченні суспільного піклування про дітей, їх освіту та розвиток. Мета статті – на основі узагальнених даних про зміни в соціально-економічній, політичній та культурно-освітній сферах, які мали місце після приєднання Закарпаття до складу Чехословацької республіки у 1919-1939 рр., з'ясувати передумови та основні особливості нормативно-правових документів, які регламентували діяльність закладів інтернатного типу. Методи дослідження - пошуково-бібліографічний – з метою вивчення архівних, бібліотечних і музейних каталогів, фондів, описів та бібліографічних видань; контент-аналізу архівних матеріалів (наказів, розпоряджень керівних органів влади); хронологічний, ретроспективного логіко-системного аналізу – як основа вивчення ретроспективності діяльності закладів інтернатного типу Закарпаття 1919-1938 рр.). Першочерговим завданням для Чехословацького уряду стала розробка нормативних документів, які б не тільки забезпечували захист дітей, але й уніфікували законодавство для всіх земель, що увійшли до нового державного утворення – Чехословацька республіка. Зокрема, були прийняті наступні закони: Закон 256 «Про захист дітей-сиріт та дітей, народжених поза шлюбом» (1921 р.), Закон 56 «Про всиновлення» (1928 р.), Закон 29 «Про державний захист дітей-сиріт та дітей, народжених поза шлюбом» (1930 р.).

Ключові слова: заклади інтернатного типу; законодавство; Закарпаття; Чехословаччина.

Вступ. На шляху багатовікового становлення суспільства виникали різні заклади суспільного виховання та освіти дітей, які потребували соціальної опіки та захисту. Серед них: дитячі притулки, сиротинці, дитячі будинки, загальноосвітні школи-інтернати, санаторні школи-інтернати, спеціальні школи-інтернати для дітей з вадами розвитку, школи соціальної реабілітації, навчально-реабілітаційні центри тощо. Різноманітність форм суспільного виховання, розвиток мережі закладів інтернатного типу, які їх забезпечували, відбувалися в контексті становлення людського суспільства, держави під впливом ряду умов: економічних, соціальних, демографічних, освітньо-педагогічних, культурних, етнічних тощо. Важливо розуміти, що в умовах глобалізації сучасної освіти великого значення набуває вивчення та ретроспективний аналіз педагогічних процесів та явищ (у тому числі й становлення та розвитку закладів інтернатного типу) з урахуванням конкретно-історичних умов розвитку суспільства та етнокультурних особливостей регіону, що досліджується. В нашому випадку – Закарпаття, яке впродовж ХХ ст. входило до складу ряду держав, що зумовило його полікультурність, а також синтез різноманітних підходів у забезпеченні суспільного піклування про дітей, їх освіту та розвиток. Вивчення нормативно-правових документів у галузі освіти та узагальнення досвіду наукових досягнень з питань розвитку закладів інтернатного типу сприятиме розумінню ролі шкіл-інтернатів у подальшому вдосконаленні системи суспільного виховання дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В історико-педагогічному вимірі питання становлення, розвитку та діяльності закладів інтернатного типу в Україні вивчали В. Виноградова-Бондаренко (виховання безпритульних дітей в Україні 20-х рр. ХХ ст.), Л. Гребінь (організаційно-педагогічні засади діяльності дитячого будинку в системі освіти України в 20-ті – серед. 30-х рр. ХХ ст.), В. Золотоверх (станов-

лення та розвиток дошкільних закладів для дітей з психофізичними вадами в системі спеціальної освіти України кін. ХІХ – поч. ХХ ст.), О. Парашевіна (роль системи народної освіти в подоланні дитячої безпритульності в 20-х – пер. пол. 30-х рр. ХХ ст. в Україні), І. Плугатор (теорія і практика опіки дітей та молоді в Україні (1945 – 1990 рр.)), В. Покась (становлення та розвиток інтернатних закладів освіти в Україні 1917 – 2000 рр.), Л. Рябкіна (соціально-виховна діяльність шкіл-інтернатів першої половини ХХ ст.), Т. Янченко (проблеми соціально-педагогічної підтримки дітей, які потребували захисту в Україні в др. пол. ХІХ – на поч. ХХ ст.) та ін. Різні аспекти історичного розвитку Закарпаття між двома світовими війнами були предметом досліджень багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема, питанням історії розвитку Закарпаття присвячені праці вітчизняних дослідників: політичні аспекти процесу приєднання Закарпаття до складу Чехословаччини та його боротьба за автономію досліджували М. Вегеш, С. Віднянський, В. Ганчин, І. Ліхтей та ін.; особливості соціально-економічного розвитку Підкарпатської Русі чехословацького періоду – М. Болдижар, І. Гранчак, В. Ілько, А. Олашин, В. Худанич та ін.; культурно-освітні проблеми русинів стали предметом для дискусій у працях П.-Р. Магочія, Ю. Думничча; розвиток освіти та шкільництва – В. Гомоннай, Д. Данилюк, А. Ігнат, М. Кляп, О. Фізеші. В контексті нашого дослідження актуальними є наукові розвідки чеських істориків педагогіки – Й. Пешини та Ф. Стояна та ін. Серед закарпатських науковців питання організації життєдіяльності інтернатних закладів вивчалося Б. Качуром, А. Машкаринець-Бутко, П. Стрічком, М. Талапканичем, В. Химинцем. Разом з тим, слід зазначити, що їхні дослідження переважно інтерпретують розвиток закладів інтернатного типу періоду після 1945 р., коли Закарпаття ввійшло до складу Української Радянської Соціалістичної респуб-

бліки, і не розкривають історію становлення та розвитку закладів інтернатного типу в попередні періоди, зокрема й період територіальної приналежності закарпатських земель до Чехословацької республіки.

Мета статті – на основі узагальнених даних про зміни в соціально-економічній, політичній та культурно-освітній сферах, які мали місце після приєднання Закарпаття до складу Чехословацької республіки у 1919-1938 рр., з'ясувати передумови та основні особливості нормативно-правових документів, які регламентували діяльність закладів інтернатного типу.

Методи дослідження – *пошуково-бібліографічний* – з метою вивчення архівних, бібліотечних і музейних каталогів, фондів, описів та бібліографічних видань; *контент-аналізу* архівних матеріалів (наказів, розпоряджень керівних органів влади); *хронологічний, ретроспективного логіко-системного аналізу* – як основа вивчення ретроособливостей діяльності закладів інтернатного типу Закарпаття 1919-1938 рр.

Виклад основного матеріалу. 1919 рік був роком не тільки завершення I Світової війни, але й роком, коли територіальні межі багатьох європейських держав були змінені. Ці зміни безпосередньо торкнулися й закарпатських земель, які відповідно до Сен-Жерменського договору від 10 вересня 1919 р. та Трианонської угоди від 4 червня 1920 р. ввійшли до складу новоствореної Чехословацької республіки (Дипломатический словарь, 1986). Закарпатські землі утворили єдину адміністративно-територіальну одиницю – Підкарпатську Русь з центром у м. Ужгород, яка п. 2, § 3 Конституції Чехословаччини була наділена «найширшою автономією, узгоджуваною з єдністю Чехословацької республіки» (Текст Конституції Чехословаччини в перекладі, 1923 р.). Перерозподіл кордонів призвів до ряду змін у соціально-економічному, суспільно-політичному та культурно-освітньому житті закарпатського краю. З 1919 р. починають працювати нові адміністративні підрозділи Підкарпатської Русі – відділи або, як вони називалися, реферати. Одним з перших налагодив роботу шкільний реферат, а вже на початку 1920 р. – реферат соціальної опіки, який був створений з метою здійснення опіки над молоддю, ветеранів війни, а також соціального захисту населення. Разом з утворенням нових одиниць адміністративного управління, а також з метою збереження правопорядку та недопущення хаосу в законодавчих документах урядом новоствореної Чехословацької республіки був прийнятий 28 жовтня 1918 р. Закон 11 «Про створення окремої держави Чехословаччини», в якому в ст. 2 зазначалося, що «всі існуючі закони на чеських землях та землях колишньої Австро-Угорської імперії залишаються чинними», а ст. 3 передбачає «обов'язкове їх дотримання всіма органами державного, регіонального, районного управління та, зокрема, органами муніципальної влади» (11/1918 Sb. ZÁKON Národního výboru československého ze dne 28. října 1918 o zřízení samostatného státu československého, 1918). Цим законом продовжувалася дія законів на територіях, які входили до складу Австро-Угорської імперії, але згодом ввійшли до складу Чехословаччини, наступним чином: на моравських землях діяли закони австрійські, а на території Підкарпатської Русі та Словаччини – угорські.

Реформування сектору економіки, розвиток інфраструктури призвів до усвідомлення новим урядом необхідності підготовки фахівців, які б могли задовольнити потреби сучасності. Відтак, важливого значення в освітній сфері Підкарпатської Русі набув «Малий шкільний закон на Чехах» (Малий шкільний закон на Чехах, 1921) та проведена у 1922 р. шкіль-

на реформа, яка сприяла, насамперед, розширенню мережі навчальних закладів, уведенні обов'язкового восьмирічного шкільного навчання, змін у підходах до змісту навчання, управління освітніми закладами тощо. Разом з тим, незважаючи на позитивні зміни в соціально-економічній сфері, в сфері освіти та шкільництва, все ж таки на закарпатських землях залишалася складною ситуація в плані захисту дітей, їх зайнятості шкільним навчанням, захворюваністю тощо. Так, в одній з архівних справ до статистичного звіту про залучення дітей до шкільного навчання зазначаються такі причини їх відсутності: «по случаю смерти родителей; по болезни самих детей: чешоткой, головными болями и лихорадкой; по болезни членов семьи; а в зимние и весенние месяцы по случаю больших сильных морозов; за неимением у детей теплой одежды и соответствующей обуви; въ виду бедности их родителей; невозможная дорога и отсутствие мостов» (Статистичні дані початкових і горожанських шкіл про відвідування учнями шкіл, 1919 – 1920 рр.). Слід додати, що в період після I Світової війни збільшилася кількість дітей-сиріт, батьки яких загинули в роки війни; соціальних сиріт, батьки яких у пошуках роботи подалися на заробітки до Америки, Аргентини та інші країни тощо. Також складною залишалася ситуація у віддаленій гірській місцевості. Таким чином, ціла низка детермінантів свідчила про необхідність з боку держави підтримки та захисту дітей з малозабезпечених сімей, у тому числі й дітей-сиріт, дітей, які страждали на різноманітні захворювання, мали вроджені вади розумового та фізичного розвитку.

Першочерговим завданням для Чехословацького уряду стала розробка нормативних документів, які б не тільки забезпечували захист дітей, але й уніфікували законодавство для всіх земель, що увійшли до нового державного утворення – Чехословацька республіка. Зокрема, були прийняті наступні закони: Закон 256 «Про захист дітей-сиріт та дітей, народжених поза шлюбом» (1921 р.) (256 Zákon ze dne 30. června 1921o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských, 1921), Закон 56 «Про всиновлення» (1928 р.) (56 Zákon ze dne 28. března 1928 o osvojení, 1928), Закон 29 «Про державний захист дітей-сиріт та дітей, народжених поза шлюбом» (1930 р.) (Vládní nařízení ze dne 14. března 1930, jímž se provádí zákon o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských, 1930). Розглянемо їх детальніше.

Закон 256 «Про захист дітей-сиріт та дітей, народжених поза шлюбом» був прийнятий 30 червня 1921 р. з метою визначення правових основ опіки над дітьми-сиротами та дітьми, народженими поза шлюбом. Зокрема, § 1 визначає перелік повноважень органів опіки та піклування, серед яких: 1) прийняття місцевими органами соціальної опіки рішень щодо дітей-сиріт та дітей, народжених поза шлюбом, у межах досягнення ними 14-річного віку; 2) контроль за піклуванням про дітей-сиріт та позашлюбних дітей у прийомних сім'ях та в дитячих будинках; 3) призначення осіб-піклувальників для дітей-сиріт та позашлюбних дітей; 4) порядок подання опікунами апеляцій щодо дій органів опіки та піклування. Згідно § 2, органи опіки та піклування в особі інспекторів мають право здійснювати нагляд та контроль за умовами проживання в прийомній сім'ї або в дитячому будинку, забезпечення харчуванням, одягом, відвідування школи. Також обов'язковим є відвідування дитиною віком до 2 років лікаря відповідно до визначених термінів. Діяльність інспекторів повинні також супроводжувати судові органи та інші органи управління відповідно до визначених законодавством компетенцій. Законом (§ 3) визначається система по-

карання за невиконання прийомними батьками або опікунами своїх обов'язків по відношенню до дітей-сиріт та дітей, народжених поза шлюбом, в розмірі 1000 чеських корун або позбавленням волі строком до 1 місяця (256 Zákon ze dne 30. června 1921 o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských, 1921).

Закон 56 «Про всиновлення», який унормував порядок передачі дітей-сиріт та дітей, народжених поза шлюбом, на виховання у більш сприятливі, природні форми суспільного виховання – прийомні сім'ї або сімейні колонії, які можемо порівнювати з сучасними дитячими будинками сімейного типу. Закон складався з шести розділів: «Умови всиновлення», «Правові наслідки всиновлення», «Скасування всиновлення», «Укладення договору про всиновлення», «Судочинство з питань всиновлення», «Заклучні положення». Так, згідно закону всиновлювачами можуть виступати особи, які не мають власних або вже всиновлених дітей; чоловіки, які перебувають у шлюбі й бажають усиновити свою позашлюбну дитину; вікова різниця між всиновлювачем і всиновленим не повинна бути меншою, ніж 18 років (§ 1). Рішення про всиновлення приймається на первинному рівні опікунською радою, яке набуває чинності після рішення суду (§ 7). Про всиновлення дитини-сироти або дитини, народженої поза шлюбом, складається договір (§ 8), який може бути розірваний, якщо порушуються умови піклування, передбачені діючим законодавством (§§ 9-10). Відповідальність за виконання закону покладалася на Міністра внутрішніх справ та Міністра юстиції (56 Zákon ze dne 28. března 1928 o osvojení, 1928).

Влада Чехословацької республіки 14 березня 1930 р. видала новий Закон 29 «Про державний захист дітей-сиріт та дітей, народжених поза шлюбом» (1930 р.) (Vládní nařízení ze dne 14. března 1930, jímž se provádí zákon o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských, 1930), який виступив своєрідним розширеним варіантом вже діючого Закону 256 «Про захист дітей-сиріт та дітей, народжених поза шлюбом», прийнятого в 1921 р. Так, новий закон, на відміну від попереднього, який складався всього з семи параграфів, є значно об'ємнішим за змістом і складається з п'яти розділів: «Організаційні положення (§§ 1-5)», «Надання дозвільних документів про опіку (§§ 6-7)», «Інспектування умов перебування під опікою фізичних осіб (§§ 8-15)», «Інспектування умов перебування під опікою в спеціальних установах (§§ 16-19)», «Загальні положення (§§ 20-30)». У контексті нашого дослідження ми акцентуватимемо увагу на тих положеннях, які безпосередньо стосуються предмету дослідження. Так, діти-сироти та позашлюбні діти можуть передаватися під опіку до прийомних батьків, родичів або ж у спеціальні установи, що визначаються як «державні заклади – дитячі будинки, притулки, які можуть здійснювати опіку та виховання великої кількості (понад 10) дітей ..., а також забезпечити повноцінний фізичний, моральний та розумовий розвиток особистості вихованця» (§ 1, п. 3, абз. 2), (§ 16, п. 1). Загальне управління опікою дітей-сиріт та дітей, народжених поза шлюбом, здійснювало Міністерство соціальної опіки, але, зважаючи на те, що Підкарпатська Русь мала особливий статус у складі Чехословацької Республіки, то відповідно тут створювалися свої органи управління соціальної опіки – Реферат соціальної опіки, який самостійними урядовими рішеннями визначав умови для передачі дітей під опіку як до фізичних осіб, так і до інтернатних закладів. Також, тут створювалися наглядові органи з питань опіки та піклування, а рішення про передачу дітей під опіку приймали сирітські суди за місцем (районом) проживання дитини, а також призначали-

ся державні інспектори, в повноваження яких входило здійснення нагляду та контролю над фізичними особами та інтернатними закладами, що здійснюють опіку над дітьми (§ 2, п. 1), (§ 5, п. 4). Законом визначено перелік умов, необхідних для функціонування закладу інтернатного типу – дитячого будинку/притулку, на утримання й виховання до їх передаються діти. Так, § 7 зазначається, що дозвіл для функціонування закладу опіки надається державним органом, до юрисдикції якого він підлягає (в Підкарпатській Русі – Реферат соціальної опіки), з наступним обов'язковим затвердженням статуту закладу – дитячого будинку/притулку. Дозвіл видається виключно за умови, коли інтернатний заклад може повноцінно забезпечити утримання, виховання та навчання дитини, позбавленої батьківського піклування. Щодо статуту, то в ньому обов'язково повинні бути зазначені: мета створення дитячого закладу; засновники та утримувачі закладу; матеріальне забезпечення закладу; бюджет закладу; особливості організації та управління діяльністю закладу; забезпечення побутових умов утримання вихованців, їх виховання та навчання. Дитячий будинок/притулок повинен в повному обсязі відповідати матеріально-технічним, фінансовим, медичним та педагогічним вимогам. За умови наявності в інтернатному закладі школи, то її діяльність регулюється тими освітніми законами й розпорядженнями, які діють в межах краю. У разі виявлення під час інспектування недоліків діяльності інтернатного закладу (дитячого будинку/притулку), адміністрація повинна вжити заходи щодо їх усунення. При грубому порушенні умов, визначених у § 7, заклад може втратити дозвіл на здійснення своєї діяльності (§ 7, п. 1-7). Щороку адміністрація дитячого будинку/притулку повинна подавати до центрального адміністративного органу (тут: Реферат соціальної опіки, м. Ужгород – М.Ч.) річний звіт про свою діяльність, який узагальнюється й подається до Міністерства соціальної опіки, м. Прага (§ 17, п. 3). Окремим параграфом відмічено особливості медичного забезпечення в інтернатному закладі, адже вихованці проходять медичне обстеження не тільки під час зарахування до закладу, але повинні перебувати під постійним медичним наглядом й при необхідності отримувати лікування (§ 18, п. 1-3). Важливим у діяльності дитячого будинку/притулку є його співпраця з територіальними органами управління для виявлення, ведення обліку дітей, які потребують захисту з боку держави (дітей-сиріт, позашлюбних дітей, або дітей, які мають певні вади у розвитку), а також з органами освіти та шкільництва, зокрема в Підкарпатській Русі – це Шкільний реферат (§ 22, п. 1-4).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, аналіз нормативно-правових документів, прийнятих урядом Чехословацької республіки, дає підстави констатувати, що діяльність закладів інтернатного типу, які діяли на території сучасного Закарпаття в період його територіального підпорядкування Чехословаччині, регламентувалися вже діючими австро-угорськими законами та новими законами, які визначали вимоги до діяльності інтернатних закладів, їх організації та управління, здійснення державного контролю над їх діяльністю. У зв'язку з тим, що Підкарпатська Русь мала особливий статус у складі Чехословацької республіки, то, відповідно, мала й більшу автономію діяльності щодо забезпечення захисту дітей, які потребували особливих умов виховання. Перспективними напрямками подальших досліджень є вивчення змісту діяльності закладів інтернатного типу Закарпаття чехословацького періоду, а також особливостей відповідного законодавства в інші хронологічні періоди.

Список використаної літератури

Список використаної літератури

- Статистичні дані початкових і горожанських шкіл про відвідування учнями шкіл 1919 – 1920 рр. ДАЗО (Державний архів Закарпатської області). Ф. 28. Оп. 1. Спр. 936. Арк. 12.
- Текст Конституції Чехословаччини в перекладі 1923 р. ДАЗО (Державний архів Закарпатської області). Ф. 28. Оп. 2. Спр. 574. Арк. 35.
- Дипломатический словарь: в 3-х т. [4-ое изд.]. М.: Наука, 1986. Т.3: С-Я. 752 с. С. 30-31, 480.
- Малый школьный закон на Чехах. *Учитель*. 1921. Рочникъ II. Ч.6. С.91–94.
- 11/1918 Sb. ZÁKON Národního výboru československého ze dne 28. října 1918 o zřízení samostatného státu československého. URL: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/11-18.html> (дата звернення: 26.03.2019).
- 256 Zákon ze dne 30. června 1921 o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských. URL: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgiyv6mrvgywta> (дата звернення: 26.03.2019).
- 56 ze dne 28. března 1928 o osvojení URL: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgi4f6njwfuza&groupIndex=0&rowIndex=0#> (дата звернення: 26.03.2019).
- Vládní nařízení ze dne 14. března 1930, jímž se provádí zákon o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských URL: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgmjyf6mrzfuya&groupIndex=2&rowIndex=0> (дата звернення: 26.03.2019).

References

- Statystychni dani pochatkovykh i horozhans'kykh shkil pro vidviduvannya uchnyamy shkil 1919 – 1920 rr.* [Statistics of elementary and urban schools about attending schoolchildren 1919 – 1920 pp.]. State Archives of the Transcarpathian Region, F. 28. Op. 1. C. 936. Sheets 1-75. [in Ukrainian].
- Tekst Konstytutsiyi Chekhslovachchyny v perekladі 1923 r.* [Text of the Constitution of Czechoslovakia in translation 1923]. State Archives of the Transcarpathian Region, F. 28. Op. 2. C. 574. Sheets 1-68. [in Ukrainian].
- Dyplomatycheskyy slovar': v 3-kh t. T. 3: S-Ya.* [Diplomatic Dictionary: in 3 volumes V. 3: P-I.]. (1986). (4th ed.). Moscow: Science. [in Ukrainian].
- Malyy shkol'nyy zakon' na Chekhakh [A little school law on Czechs]. (1921). *Teacher*, II, 6, 91-94.
- ZÁKON Národního výboru československého ze dne 28. října 1918 o zřízení samostatného státu československého. 11/1918 Sb. Retrieved from <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/11-18.html> (last accessed: 26.03.2019).
- Zákon ze dne 30. června 1921 o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských. Retrieved from <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgiyv6mrvgywta> (last accessed: 26.03.2019).
- Zákon ze dne 28. března 1928 o osvojení. URL: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgi4f6njwfuza&groupIndex=0&rowIndex=0#> (last accessed: 26.03.2019).
- Vládní nařízení ze dne 14. března 1930, jímž se provádí zákon o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských. Retrieved from <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgmjyf6mrzfuya&groupIndex=2&rowIndex=0> (last accessed: 26.03.2019).

Стаття надійшла до редакції 03.04.2019 р.
Стаття прийнята до друку 13.04.2019 р.
Рецензент: докт. пед. наук., проф. Фізеші О.І.

Черепаня Мария

Асистент

кафедра педагогтики дошкільного і начального образования
Мукачевский государственный университет
г.Мукачево, Украина

УЧРЕЖДЕНИЯХ ИНТЕРНАТНОГО ТИПА ЗАКАРПАТЬЯ В КОНТЕКСТЕ ЗАКОНОВ ЧЕХОСЛОВАЦКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Аннотация. Актуальность проблемы заключается в том, что в условиях глобализации современного образования большое значение приобретает изучение и ретроспективный анализ педагогических процессов и явлений (в том числе становление и развитие учреждений интернатного типа) с учетом конкретно-исторических условий развития общества и этнокультурных особенностей региона, исследуется в частности Закарпатье, которое на протяжении XX в. входило в состав ряда государств, что обусловило его поликультурность, а также синтез различных подходов в обеспечении общественной заботы о детях, их образовании и развитии. Цель статьи - на основе обобщенных данных об изменениях в социально-экономической, политической и культурно-образовательной сферах, которые имели место после присоединения Закарпатья к Чехословацкой республике в 1919-1938 гг., выявить предпосылки и основные особенности нормативно-правовых документов, регламентирующих деятельность учреждений интернатного типа. Методы исследования – поисково-библиографический – с целью изучения архивных, библиотечных и музейных каталогов, фондов, описаний и библиографических изданий; контент-анализа архивных материалов (приказов, распоряжений руководящих органов власти); хронологический, ретроспективного логико-системного анализа – как основа изучения ретроособностей деятельности учреждений интернатного типа Закарпатья 1919-1938 гг.). Первоочередной задачей для Чехословацкого правительства стала разработка нормативных документов, которые бы не только обеспечивали защиту детей, но и унифицировали законодательство для всех земель, вошедших в состав нового государственного образования – Чехословацкая республика. В частности, были приняты следующие законы: Закон 256 «Об защите детей-сирот и детей, рожденных вне брака» (1921 г.), Закон 56 «Об усыновлении» (1928 г.), Закон 29 «Об государственной защите детей-сирот и детей, рожденных вне брака» (1930 г.).

Ключевые слова: учреждения интернатного типа; законодательство; Закарпатье; Чехословакия.

Cherepania Mariia

Assistant

Department of Pedagogy Preschool and Primary Education
Mukachevo State University
Mukachevo, Ukraine

RESIDENTIAL TYPE INSTITUTIONS IN THE CZECH REPUBLIC'S LAWS CONTEXT

Abstract. The problem urgency is in the fact that in the modern education globalization conditions the pedagogical processes and phenomena study and retrospective analysis (including the residential institutions formation and development) are of great importance, taking into account the investigated region society development and the ethno-cultural features specific historical conditions, in particular, Transcarpathia, which during the twentieth century, was a part of number states that led to its multiculturalism, as well as the diverse approaches synthesis in providing public care for children, their education and development. The paper purpose is to study the generalized information basis on changes in the socio-economic, political, cultural and educational spheres that took place after the Transcarpathia accession to the Czechoslovak Republic in 1919-1939, to find out the prerequisites and the main features of the normative and legal documents regulating the residential institutions activities. The methods used: bibliographic search is for the purpose of studying archival, library and museum catalogs, foundations, descriptions and bibliographic editions; content analysis of archive materials (orders, the governing orders); chronological, retrospective logical-system analysis as the basis for the study of Transcarpathian residential type institutions retro-specific features in 1919-1938). A priority task for the Czechoslovak government was the normative documents development that not only ensured the children protection, but also unified the legislation for all the lands included in the new state education – the Czechoslovak Republic. The legal documents adopted by the government of the Czechoslovak Republic analysis gives basics to state that the residential type institutions activities, which operated in the modern Transcarpathia territory of the Czechoslovak period, were regulated by the existing Austro-Hungarian laws and new laws – Law 256 «On the Protection of Orphan Children and Children, born outside of marriage» (1921), Law 56 «On Adoption» (1928), Law 29 «On the State Protection of Orphan Children and Children born outside of marriage» (1930), which defined the requirements for activities boarding school in their organization and management, state control over their activities. The general management of the orphans and children born out of marriage care was carried out by the Social Welfare Ministry, but, given that Subcarpathian Rus had a special status as part of the Czechoslovak Republic, its social welfare management body acted as an abstract a social welfare abstract of that is self-governing the decisions determined the conditions for the children transfer to care for both individuals and residential institutions.

Key words: residential institutions; legislation; Transcarpathia; Czechoslovakia.